HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS

LAUSUNTO

9.9.2018

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Viite: Lausuntopyyntö valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvon asetukseksi ja direktiiviksi liittyen lainvalvontaviranomaisen rajat ylittävään pääsyyn sähköiseen todistusaineistoon U 33/2018 vp

Lausunto

Asetusehdotuksessa esitetään sääntelyä siitä, miten ja millä edellytyksillä jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen voi velvoittaa Euroopan unionin alueella palveluita tarjoavan palveluntarjoajan toimittamaan tai säilyttämään tietyn palveluntarjoajan hallussa olevan sähköisessä muodossa olevan tiedon käytettäväksi todistusaineistona käynnissä olevassa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Tähän saakka asia on hoidettu oikeusapumenettelyn ja sittemmin jäsenvaltioiden osalta tutkintamääräyksen avulla sekä osin viranomaisten ja palveluntarjoajien vapaaehtoisen yhteistyön pohjalta. Ongelmaksi on muodostunut hitaus. Näistä lähtökohdista tarkasteltuna esitys yhdenmukaisesta sääntelystä, joka luo riittävät takeet perusoikeuksien suojan sekä oikeusturvan takeiden huomioon ottamisessa, on valtioneuvoston esittämin tavoin kannatettava.

Direktiiviehdotuksessa esitetään sääntelyä liittyen laillisten edustajien nimeämiseksi todistusaineiston keräämistä varten rikosoikeudellisissa menettelyissä. Direktiiviehdotus johtaisi siihen, että palveluntarjoaja voi valita, nimeääkö se edustajan yhteen vai useampaan jäsenvaltioon. Tältä osin Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota selkeän sääntelyn tarpeeseen siitä, kenelle asetuksessa tarkoitettu määräys on lähetettävä. Oikeuskäytännössä esimerkiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 5 luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käsittelyssä ongelmaksi ovat pienten palveluntarjoajien osalta muodostuneet puutteet osaamisessa ja resursseissa, mikä on voinut johtaa siihen, että käräjäoikeuden vastauspyyntöön ei ole reagoitu. Asetusehdotuksessa tarkoitetuissa tilanteissa ongelmia voi syntyä arvioitaessa, onko asetuksessa tarkoitettu määräys lähetetty oikealle edustajalle.

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Telefax	Sähköposti
PL 650	Porkkalankatu 13	029 56 44200	029 56 44417	helsinki.ko@oikeus.fi
00181 HELSINKI	00180 HELSINKI			

Esitys siirtää vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen sovellettavaksi oikeusviranomaisten lisäksi yksityisten palveluntarjoajien kanssa ja asettaa niille merkittäviä, perinteisesti lainkäyttöviranomaisille kuuluneita velvollisuuksia oikeudellisessa harkinnassa niihin liittyvine vastuineen. Tältä osin Helsingin käräjäoikeus pitää keskeisinä valtioneuvoston kannanotossa esiin nostettuja seikkoja ja antaa rooli menettelyssä myös sen jäsenvaltion viranomaisille, jossa toimivalta palveluntarjoajalta tietoja pyydetään. Käräjäoikeus pitää tärkeänä, että sanotulla viranomaisella olisi mahdollisuus tarvittaessa vaikuttaa siihen, voiko tietoa hankkiva valtio käyttää sitä rikosprosessissa. Erityisen merkityksellistä on pitää huoli siitä, ettei asetus johda tilanteeseen, jossa kynnys tietyn tutkintatoimen käytölle jäsenvaltiossa olisi erilainen rajat ylittävissä tilanteissa kuin kansallisen lainsäädännön perusteella tapahtuvassa valtion sisäisessä rikostutkinnassa.

Asetusehdotuksen soveltamisalaan liittyy käytännön toiminnan näkökulmasta epäselvyys 3 artiklan 2 kohdan määritelmän ”rikosoikeudellisessa menettelyssä” (may only be issued for criminal proceedings, both during the pre-trial and trial phase) sisällössä. Käsittääkö tämä rajaus kansallisesti myös poliisilaissa säännellyt tutkintatoimet mukaan lukien tilanteet, joissa kysymys on rikosten estämisestä tilanteissa, joissa ei tiedetä, onko rikos jo tapahtunut vai koskeeko rajaus ainoastaan aloitettua esitutkintaa mahdollisine myöhempine oikeudenkäynteineen? Tältä osin käräjäoikeus pitää asetuksen selvennystä tarpeellisena.

Esityksen artiklassa 5 tarkoitettu edellytyksiin liittyvä jako kahteen eri tilanteeseen kohdissa 3 ja 4 tiedon laadun perusteella on perusteltu, mutta kohdassa 4 sisältötietoihin liittyen soveltamisala on lavea. Liikenne- ja sisältötietojen (transactional data ja content data) pyytämisen edellytyksenä oleva vähintään kolmen vuoden rangaistusmaksimi kattaa eri jäsenvaltioiden rangaistusten erot huomioon ottaen laajan ja ainakin suomalaisesta näkökulmasta tarkasteltaessa ankaruudeltaan varsin eri tyyppisiä rikoksia. Tältä osin edellytyksiä voisi olla tarpeen pohtia vielä uudelleen.

Keskeinen ongelma ehdotuksessa liittyy kaksoisrangaistavuutta koskevaan kysymykseen. Tavoiteltava päämäärä lienee se, että jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö ei rajoita oikeutta tiedonsaantiin kansainvälisiä säännöksiä enempää. Sisältötiedoissa kysymys on perusoikeuksien suojan piiriin kuuluvista tiedoista, joten sanotun tavoitteen huomioon ottaminen on olennaista. Asetusehdotuksessa edellytyksiä koskevassa artiklassa tarkasteltavana on pyytävän jäsenvaltion lainsäädäntö, mutta kieltäytymisperusteissa ei ole mainintaa täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännöstä. Tarkoitus luopua kaksoisrangaistavuudesta tulisi mainita selkeästi, mikäli sitä on tavoiteltu.

Tietojen toimittamista koskevan pyynnön sisältö määritellään asetusehdotuksen 5 artiklassa. Palveluntarjoajan on arvioitava edellytysten täyttyminen artiklan 9 edellyttämin tavoin ja edelleen artiklan 14 edellyttämien tietojen valossa, mikäli palveluntarjoaja saattaa kieltäytymisen täytäntöönpanovaltion viranomaisen vahvistettavaksi. Kieltäytymisperusteet on määritelty varsin monimuotoisesti ja ne sisältävät paljon perusoikeusarviointia sekä

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Telefax	Sähköposti
PL 650	Porkkalankatu 13	029 56 44200	029 56 44417	helsinki.ko@oikeus.fi
00181 HELSINKI	00180 HELSINKI			

täytäntöönpanojäsenvaltion turvallisuuteen ja puolustukseen liittyvää arviointia. Se on laaja-alaista punnintaa, joka edellyttää korkeaa lainopillista osaamista ja resursseja. Valittu menettely johtaisi nykyistä tulkinnanvaraisempiin uusin ja vaativiin arviointeihin palveluntarjoajien näkökulmasta.

Asetusesityksen 15 ja 16 artiklat tuovat tuomioistuimelle uusia tehtäviä. Käytännön toiminnan näkökulmasta säännökset ovat pelkän asetustekstin perusteella vaikeasti hahmotettavia. Artiklat vaikuttavat varsin yleisiltä. Mikä viranomainen tai kuka antaa tuomioistuimelle sen sanotussa arvioinnissa tarvitsemat tiedot? Kuka tai mikä viranomainen ajaa kolmannen valtion etua asiaa käsiteltäessä? Kolmannen valtion perusoikeudellisten intressien sekä kolmannen valtion kansalliseen turvallisuuteen ja puolustukseen liittyvien etujen arviointimenettely on vaativa tehtävä, jonka osalta tarkempi sääntely olisi asetusluonnoksen ensitarkastelun perusteella tarpeen.

Asetusehdotuksen 4 artiklan 1 ja 2 kohdissa tarkoitettu rajanveto on perusteltu. Pääsy perusoikeuksien suojaa nauttiviin sisältötietoihin on kansallisestikin mahdollista vain tuomioistuimen luvalla.

Asetusesityksen 13 artiklassa säädetään seuraamuksista (pecuniary sanctions). Uhka taloudellisesta seuraamuksesta voi pahimmillaan johtaa siihen, että palveluntarjoaja antaa pyydetyt tiedot sen pelossa seuraamuksen välttääkseen. Herkällä perusoikeuksien suojaamalla alueella liikuttaessa tilanne ei ole toivottava.

Lausunnon on laatinut käräjätuomari Anu Juho.

Laamanni Tuomas Nurmi